

ไม้ พืชความหวังใหม่ของคนน่าน

ไม้ไผ่ (Bamboo) เป็นพืชตระกูลหญ้าหรือบางคนเรียก หญ้ายักษ์ มีการเจริญเติบโตของลำต้นและการสร้างลำใหม่ที่รวดเร็วเมื่อมีความชื้นให้ เป็นพืชที่ให้คุณประโยชน์ ทั้งเป็นอาหารและการใช้สอยควบคู่กับวิถีชีวิตของคนเรามาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เกี่ยวกับการปรุงและการบรรจุอาหารเครื่องบรรจุขนย้ายสิ่งของ เครื่องมือหาลำล่าสัตว์ อาวุธ อุปกรณ์เครื่องมือเกี่ยวกับการเกษตรทั้งการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การก่อสร้าง ศิลปประดิษฐ์ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือน อาคารสถานที่ ตลอดจนเครื่องดนตรี โดยเฉพาะงานที่ใช้ไม้ไผ่เป็นจำนวนมากที่เรียกว่าเป็นระดับอุตสาหกรรม ในปัจจุบันมีอยู่จำนวนมาก แยกเป็นอุตสาหกรรมด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

อุตสาหกรรมเกษตร ใช้ไม้ไผ่รวกในอุตสาหกรรมประมงทะเลหรือการเลี้ยงหอยในจังหวัดชายทะเล

อุตสาหกรรมก่อสร้าง ใช้ทั้งไผ่รวก ไผ่ชางนวล ไผ่ชางหม่น ในงานค้ำยันและนั่งร้าน

อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์และเครื่องประดับภายในอาคาร ใช้ไม้ไผ่หลายชนิด ทั้งลำเล็กและลำใหญ่ ในการทำเฟอร์นิเจอร์ โต๊ะ เก้าอี้ เตี้ยงนอน ม้าโยก โคมไฟ กรอบรูป และอื่นๆ

อุตสาหกรรมไม้อัดและไม้ปาร์เก้ ใช้ทั้งไม้ข้าวหลาม ไม้เหียะในงานจักสานเสื่อลำแพนและอัดเป็นไม้อัด ทำพื้นโต๊ะ ฝาบ้าน บานประตูหน้าต่างและเพดาน การทำพื้นไม้ปาร์เก้จากไม้ไผ่ และการอัดเข้ารูปเป็นไม้โครงสร้างแทนไม้เนื้อแข็งอื่นๆ ตลอดจนการนำไม้ไผ่ทั้งลำมาก่อสร้างบ้านแทนไม้เนื้อแข็ง

อุตสาหกรรมกระดาษ ใช้ไม้ไผ่ทุกชนิด เพื่อทำเยื่อกระดาษ ซึ่งต้องการวัตถุดิบจำนวนมากเป็นหมื่นเป็นแสนไร่

อุตสาหกรรมหน่อไม้กระป๋อง ใช้หน่อไม้จากไผ่หลายชนิด ทั้งไผ่หก ไผ่ตง ไผ่ไร่ ทำได้ทั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งในระดับครัวเรือนใช้บรรจุหน่อไม้ไว้ในขวดหรือในปี

อุตสาหกรรมไม้ตะเกียบไม้เสียบอาหารและไม้จิ้มฟัน ใช้ไม้ไผ่หลายชนิดที่มีเนื้อแข็ง เข้าเครื่องดอกออกมาเป็นไม้เส้นกลม และขึ้นรูปให้เป็นสินค้าชนิดต่างๆ ไม้ที่ใช้ได้ดีคือ ไผ่ชางนวล ไผ่ง และไผ่ชางหม่น

จังหวัดน่านมีพื้นที่ป่าไผ่ที่เป็นไผ่ธรรมชาติอยู่หลายชนิด ที่สามารถนำมาประกอบอาชีพได้ ทั้งไผ่ชางนวลหรือไผ่ชางป่า ไผ่ข้าวหลาม ไม้เหียะ ไม้ไร่ ไม้ง หรือไผ่ที่มีการปลูกขึ้นตามหัวไร่ปลายนา ทั้งไผ่สีสุก ไผ่รวก ไผ่เปาะ ไผ่ชางหวาน ไผ่ชางหม่น ตลอดจนไผ่ที่นำจากต่างถิ่นมาปลูกกันเพิ่มขึ้น เช่น ไผ่ตง ไผ่หมาจู ไผ่งหวานเมืองเลย และไผ่กิมซุง เป็นต้น ไม้ไผ่เหล่านี้ นอกจากจะเป็นพืชอาหาร ไม้ใช้สอย และพืชรายได้แก่ชุมชนแล้วยังก่อให้เกิดพื้นที่สีเขียว ช่วยสร้างป่าทดแทนพื้นที่ไร่เลื่อนลอย ช่วยดูดซับน้ำ แร่ธาตุอาหาร และป้องกัน การพังทลายของหน้าดินได้เป็นอย่างดี

ในสภาวะของจังหวัดน่านที่มีการใช้พื้นที่การเกษตรในลักษณะสิ้นเปลือง มีการบุกรุกทำลายป่า เพื่อปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นพืชไร่เลื่อนลอยที่ก่อให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ดินโคลนถล่ม ปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และการใช้สารเคมีทางการเกษตรสูงจนก่อให้เกิดมลภาวะไปทั่ว จึงเห็นสมควรใช้ไม้ไผ่เป็นพืชทดแทน เพื่อสร้างอาชีพที่ถาวรและสร้างป่าทดแทน จึงขอให้รายละเอียดการปลูกไผ่เพื่อให้เกิดอาชีพสองด้าน ใหญ่ๆ คือ การปลูกไผ่เพื่อการผลิตหน่อไม้เป็นอาหาร และการปลูกไผ่เพื่ออุตสาหกรรม ซึ่งจะได้ชี้ให้เห็นชนิดของไม้ไผ่ที่มีความเป็นไปได้ต่อตลาดแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

การปลูกไม้เพื่อผลิตหน่อไม้เพื่อการค้าและอุตสาหกรรมหน่อไม้

๑. ไม้เปาะ (*Dendrocalamus copelandii*) ในจังหวัดน่านมีการปลูกไม้เปาะเพื่อผลิตหน่อไม้ เพื่อบริโภคและจำหน่ายมาเป็นเวลานาน มีทั้งไม้เปาะลำใหญ่และลำเล็ก คุณภาพหน่อไม้พอๆ กัน แต่ไม้เปาะลำเล็กจะให้หน่อตกว่า คำว่า “เปาะ” หมายถึงการล้อมคอกและใส่ปุ๋ยให้น้ำเพื่อเร่งการให้ผลผลิตตั้งแต่ต้นฤดู หน่อไม้เปาะสามารถผลิตขายตั้งแต่สิ้นเดือนธันวาคมหรือช่วงสงกรานต์ ซึ่งเป็นช่วงที่จำหน่ายหน่อไม้นอกฤดูได้ถึง กิโลกรัมละ ๘๐ บาท เคยมีงานศึกษาของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดน่าน ศึกษาผลตอบแทนที่ผลิตหน่อไม้เปาะ ตั้งแต่ราคา ๕๐ บาท ลดลงจนถึง ๒๐ บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้เฉลี่ยกิโลกรัม ๓๐๐ บาท หรือเฉลี่ยไร่ละประมาณ ๑๘,๐๐๐ บาท เมื่อปลูกระยะ ๕ x ๕ เมตร (ประเสริฐ แก้วอินัง)

ลักษณะกอและหน่อไม้เปาะ

๒. ไม้ชางหวาน เป็นไม้ไผ่ตระกูลใกล้เคียงกับไม้ชางนวล แต่ให้หน่อไม้ที่มีคุณภาพดี รสออกหวาน สามารถชิมรสชาติได้จากหน่อไม้สดที่เป็นหน่อใต้ดินให้รสหวานใกล้เคียงกับมันแกว ลักษณะลำไม้สีเขียวเข้ม หน่อไม้สีออกม่วงๆ ปลูกมากแถบตำบลบ่อและตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองน่าน

ลักษณะหน่อไม้ชางหวาน

๓. ไม้ชางหม่น (*Dendrocalamus sericeus*) เป็นไม้ไผ่ตระกูลไม้ชางอีกชนิดหนึ่ง แต่มีลักษณะแตกต่างเด่นชัดคือ ลำไม้ปีแรกจะมีแป้งนวลสีขาวเห็นชัด ลำไม้ตั้งตรง ขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลาง ๓-๔ นิ้ว ส่วนโคนหนาจนเกือบตัน และให้ลำไม้ที่สูงมาก ให้ผลผลิตหน่อที่ตักและหน่อขนาดใหญ่สามารถผลิตเป็นหน่อไม้นอกฤดูได้ จึงเป็นไม้ที่เหมาะสมกับการผลิตหน่อไม้และผลิตลำไม้ได้

ลักษณะหน่อไม้ชางหม่น

๔. ไม้ตง (*Dendrocalamus aspe*) และไม้หก (*Dendrocalamus hamiltonii*) ไผ่สองชนิดนี้เป็นไม้ขนาดใหญ่ ให้หน่อขนาดใหญ่และผลผลิตสูงสามารถใช้บริโภคสด ทำหน่อไม้ดอง และหน่อไม้บรรจุกระป๋องในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะหน่อไม้หก เจ้าของโรงต้มหน่อไม้เพื่อส่งโรงงานหน่อไม้กระป๋องให้ข้อมูลว่า เป็นหน่อไม้ที่ต้มแล้วให้สีสวย สีไม่คล้ำ ต่างจากไม้ตง ซึ่งอาจจะต้องใช้สารฟอกขาวอยู่บ้าง เป็นไม้ที่สามารถขึ้นบนพื้นที่สูงระดับ ๕๐๐-๖๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป จึงเหมาะที่ส่งเสริมปลูกในป่าของจังหวัดน่าน

ลักษณะหน่อไม้ชางหม่น

การปลูกไม้เพื่อรองรับอุตสาหกรรมต่างๆ

๑. ไม้ชางหม่น (*Dendrocalamus sericeus*) นอกจากปลูกผลิตหน่อไม้นอกฤดูแล้ว ลำไม้ชางหม่นมีคุณสมบัติเหมาะสมกับอุตสาหกรรมหลายชนิด ส่วนโคนเนื้อหนาเหมาะกับการทำเฟอร์นิเจอร์ ไม้ปาร์เก้หรือไม้โครงสร้างหรือไม้ค้ำยัน ส่วนกลางลำถึงส่วนปลายสามารถใช้ในอุตสาหกรรมไม้ตะเกียบไม้เสียบอาหาร ไม้จิ้มฟัน หรือศิลปะประดิษฐ์ การขยายพันธุ์สามารถทำได้ง่าย โดยการตอนกิ่งแขนง จึงมีศักยภาพที่จะปลูกเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ปลูกผสมกับพืชสวนหรือไม้ป่าอื่นๆ

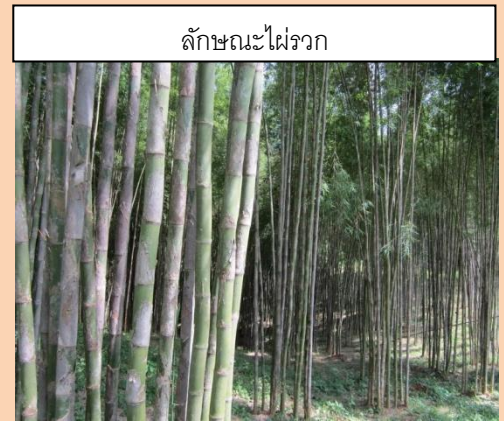

ลักษณะหน่อไม้ชางนวล

๒. ไม้ชางนวลหรือไม้ชางป่า (*Dendrocalamus embranaceus*) เป็นไม้ที่มีขนาดลำใกล้เคียงกับไม้ชางหม่น พบทั่วไปในป่าภาคเหนือ หน่อไม้ใช้บริโภคได้ดี เนื้อไม้ใช้ประโยชน์ ใช้สอยแทนทุกชนิด ทั้งการใช้ค้ำยัน ไม้ฝา

ซีกสำหรับอุตสาหกรรมทำร่มกระดาษ เครื่องใช้ในครัวเรือน งานตกแต่ง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมไม้ตะเกียบ ไม้เสียบอาหาร และไม้จิ้มฟัน ไม้ขางนวลใช้ได้ดีที่สุดในเรื่องหาได้มาก เนื้อไม้มีความหนาพอเหมาะสามารถใช้ได้ตั้งแต่โคนจรดปลาย การขนส่งไม้ขางนวลเข้าโรงงานอุตสาหกรรมสามารถหั่นเป็นท่อน เพื่อความสะดวกในการขนส่ง หรือตั้งเครื่องตอกไม้เส้นในหมู่บ้านที่เป็นแหล่งผลิต สีของไม้ขางนวลคล้ายสีวานิลลา ซึ่งตลาดชอบ เนื้อไม้มีความแกร่ง เมื่อเข้าแท่นตอกแล้วไม่หักง่าย เนื้อไม้มีความแน่น น้ำหนักดี การขยายพันธุ์โดยการใช้เมล็ดหรือกล้าจากขุยมะพร้าว แต่อาจมีลักษณะแปรปรวนไปบ้าง อาจต้องมีการเลือกสายพันธุ์ และใช้การขยายพันธุ์โดยไม่ใช้เพศ เช่น การชำเหง้า หรือชำปล้องช่วย

๓. ไม้รวกหรือที่รู้จักในนามไม้รวกน่าน (*Thyrsostachys siamensis*) ลักษณะเป็นไม้ลำตรง แตกกอแน่น โคนใหญ่ ปลายเรียว ใช้สำหรับการเลี้ยงหอยทะเลได้ดี เพราะเนื้อไม้มีความแกร่ง ทนต่อการกัดแทะของเพรียง และลำไม้ยาว เก็บเกี่ยวผลผลิตหอยได้มาก ในปัจจุบันมีปลูกในหลายๆ จังหวัดในภาคเหนือและบางจังหวัดที่อยู่ใกล้ตลาดผู้เลี้ยงหอยทะเล เช่น จังหวัดกาญจนบุรี จากการขนส่งที่ต้องขนส่งทั้งลำยาวๆ และการมีพื้นที่คู่แข่ง ในอนาคตอาจจะไม่ใช่เฉพาะจังหวัดน่านเท่านั้นที่จะเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ จึงเป็นประเด็นที่เกษตรกรจังหวัดน่านต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนต่อไป

๔. ไม้ข้าวหลาม (*Cephalostachyum pergracile*) และไม้เหียง (*Cephalostachyum virgatum*) เป็นไม้สองชนิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในการใช้ประโยชน์ คือ การใช้ในงานจักสาน ทั้งเสื่อลำแพนเข้าสู่อุตสาหกรรมไม้อัดไม้บอร์ดและการจักสานเส้นตอก เพื่องานเย็บหมวก กระเป๋า และเครื่องใช้อื่นๆ เนื่องจากมีลักษณะปล้องยาว สามารถจักเป็นตอกเส้นบางๆ ได้ดี แต่ไม้ข้าวหลามยังมีเนื้อเยื่อภายในปล้องที่เป็นประโยชน์ต่อการทำข้าวหลามได้ จึงเป็นไม้ใช้สอยที่อยู่ควบคู่กับคนน่านที่สมควรอนุรักษ์และขยายพื้นที่ปลูกให้มากขึ้นต่อไป

การปลูกไม้ในจังหวัดน่าน นอกจากจะช่วยพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารเป็นอาชีพถาวรและยั่งยืนแก่คนน่านแล้ว ป่าไม้ยังส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดห่วงโซ่อาหารในป่า ไม่ว่าจะเป็นเป็นหน่อไม้ พืชอาหาร เห็ดชนิดต่างๆ สัตว์ป่า และแมลงอีกมากมาย โดยเฉพาะหน่อไม้ที่เกิดจากผีเสื้อกลางคืนชนิดหนึ่ง ปัจจุบันเป็นเมนูอาหารที่ราคาแพง กิโลกรัมละ ๓๐๐-๔๐๐ บาท เกษตรกรสามารถหาได้จากป่า จากไม้ไผ่หลายๆ ชนิดที่หนอนชนิดนี้ชอบอาศัยอยู่ได้แก่ ไผ่ตง ไผ่หก ไผ่บงใหญ่ ไผ่บงป่า และไม้ขางนวล จึงเห็นได้ว่าถึงเวลาแล้วที่จังหวัดน่านจะใช้ไม้ไผ่พื้นฟูอาชีพรายได้ พื้นฟูป่าต้นน้ำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

นายประเสริฐ ดอยลอม
นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน

เอกสารอ้างอิง

๑. ประเสริฐ แก้วอินัง. มปป. “การปลูกไม้รวกเพื่อการค้า” เอกสารประกอบการฝึกอาชีพ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดน่าน (พืชสวน)

๒. สราวุธ สังข์แก้วและคณะ. ๒๕๕๔. “ไผ่ในเมืองไทย” สำนักพิมพ์บ้านและสวน

